

vinskem arhivu Ljubljana, poživijo pripoved in pred oči bralca prikličejo ljudi in dogodke iz preteklosti teh krajev.

Tanja Žigon

Haloze : pokrajina, ljudje in vino : ob 70-letnici viteza vina Stojana Kerblerja (ur. Vladimir Korošec). Ptuj : Združenje slovenskega reda vitezov vina, Viteško omizje Ptuj–Ormož, 2008, 139 strani.

Zbornik Haloze, pokrajina, ljudje in vino je založilo in izdalo Združenje slovenskega reda vitezov vina, Viteško omizje Ptuj – Ormož. Zbornik je izšel leta 2008 ob 70-letnici Stojana Kerblerja, člana omenjenega združenja in svetovno znanega fotografa, ki je bil rojen leta 1938 na Ptujski Gori in od diplome leta 1965 do upokojitve leta 2000 zaposlen v Tovarni aluminija Kidričevo, obenem pa je bil dejaven kot član ptujskega in mariborskega fotokluba ter v letih 1974–1981 kot predsednik Fotokino zveze Slovenije.

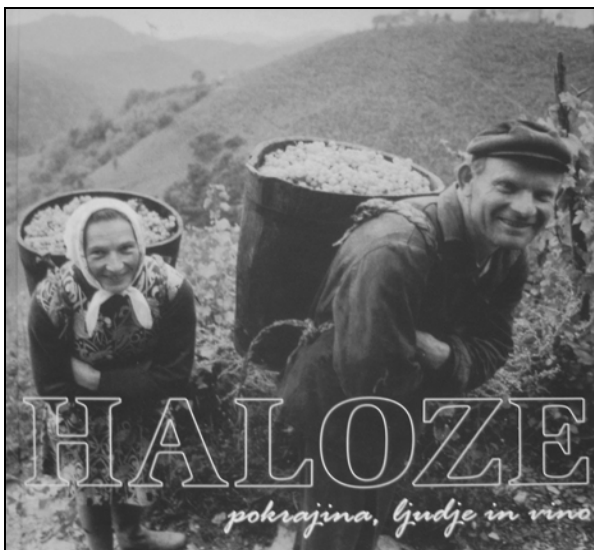
V zborniku so na 140 straneh objavljeni prispevki devetih avtorjev. Kot pove že sam naslov zbornika, se njihovi prispevki tematsko dotikajo območja Haloz (nemško Kollos), gričevnato-hribovite vinorodne pokrajine, ki se razteza južno od Ptujkega polja ob slovensko-hrvaški meji. Poleg na Haloze vezane tematike se kot rdeča nit skozi zbornik pojavljajo Kerblerjeve črno-bele in barvne fotografije, nastale v letih 1960–1996.

Prav fotografije tega v Halozah rojenega viteza vina so tema prvega prispevka zbornika. Avtorica Marjeta Ciglenceki v njem obravnava izbrane fo-

tografije iz Kerblerjevega bogatega opusa. Ustavlja se pri manj znanih ali celo prvič objavljenih fotografijah, ki so nastale v 60., 70. in 80. letih 20. stoletja, v času, ko je fotografski mojster načrtno zahajal v Haloze, da bi v svoj objektiv ujel Haložane pri delu v vinogradih in na poljih, pri kolinjenju in slovesnih priložnostih, najmlajše pa pri igri. Posamezne fotografije so podrobno predstavljene s tehničnega, vsebinskega in umetniškega vidika. Kerblerjev opus je označen kot izjemno dokumentiranje preprostega življenja v Halozah še pred velikimi spremembami, ki jih je od konca sedemdesetih let postopoma sprožil ritem sodobne civilizacije. Bralec se obenem seznani tudi z likovnimi in fotografskimi upodobitvami haloške pokrajine pred Kerblerjem, čigar kratka biografija je dodana na koncu prispevka. Poleg nje je navedenih še nekaj izbranih publikacij in strokovno-znanstvenih člankov, v katerih so zabeleženi podatki o Kerblerjevem življenju in delu.

Avtor drugega prispevka je Vladimir Korošec. Na 32 straneh predstavi posledice demografskih, gospodarskih in prostorsko-okoljskih sprememb v Halozah, ki so bile že v preteklem stoletju sinonim za gospodarsko in družbeno nerazvitost, v zadnjih desetletjih pa so se razlike v primerjavi z ostalimi slovenskimi pokrajinami še povečale. Bralec se seznani s specifičnostjo haloškega naravnega okolja, ki določa tudi gospodarsko aktivnost ljudi na tem območju ter njihove bivalne in življenjske pogoje. S pomočjo preglednic in grafičnih prikazov je predstavljena precej neugodna demografska podoba pokrajine (depopulacija, staranje prebivalstva, slaba izobrazbena struktura). Avtor analizira vzroke zanjo ter poda vizijo za izboljšanje gospodarskega razvoja Haloz kot osnovo za njihovo družbeno revitalizacijo. Ukrepi, ki bi naj omogočili vsesplošni napredek Haloz, so vzpodbujanje znanja in izobraževanja, zagotovitev financiranja razvojnih načrtov, tudi s pritegnitvijo investorjev, izboljšanje rabe naravne in kulturne krajine ter ustrezno načrtovanje infrastrukture in s tem povezane kakovosti življenja lokalnega prebivalstva. Poudarjena je pomembnost sodelovanja lokalnih iniciativ z nacionalnimi oz. državnimi strokovnimi službami, kajti brez slednjih avtor ne vidi možnosti uresničitve gospodarske in družbene oživitve Haloz.

Zdenko Rajher se v svojem prispevku posveča analizi vinogradništva v Halozah. Ugotavlja, da je stanje v tej panogi kljub zelo ugodnim naravnim pogojem slabo, a prav zaradi njih vidi v razvoju haloškega vinogradništva svetlo prihodnost. Podrobno sta opisana relief in geološka zgradba haloških tal. Preden avtor poda predloge za izboljšanje razvojnih možnosti vinogradništva v pokrajini, predstavi razvoj te panoge po letu 1945, tako v času socialističnega združništva kot tudi v samostojni Sloveniji. Podan je pregled zemljiških kategorij, obnove vinogradov v letih 1996–2006, sortnega

sestava haloških vinogradov ter njihovega donosa. Avtor se zavzema za povezavo haloških občin v skupen razvojni program vinogradništva, boljšo promocijo in trženje vin, vzpodbujanje turističnih kmetij, prenovo borskega gradu, izobraževanje mladih na področju vinarstva, vinogradništva, gostinstva in turizma ter izboljšanje prometne infrastrukture.

Četrty prispevek je napisala Marija Hernja Masten. Na 41 straneh ponazori zgodovino vinogradništva v Halozah od fevdalne dobe do začetka druge svetovne vojne. Predstavljeni so največji zemljiški gospodje (gospodstva Gornji Ptuj, Borl, Turnišče, minoritski in dominikanski samostan na Ptuj), urbarialne dajatve in upori med haloškimi podložniki v 17. stoletju. Avtorica opiše temeljne značilnosti gorskega prava, ki je urejalo razmerje med gorskim gospodom in zakupnikom vinograda; ustavi se tudi pri minoritskem bratu in kletarju Marku Damišu, ki je sredi 18. stoletja napisal najstarejši znani kletarski priročnik na Ptujskem. Zgodovinski pregled je razgiban s citati iz različnih zgodovinskih virov. Kako so potekala vinogradniška opravila v začetku 19. stoletja, lepo ponazori odlomek iz poročila okrajnega komisarja gosposčine Ravno Polje Antona Ambrožiča. Bralac se seznani tudi z nastankom in delovanjem Kmetijske družbe za Štajersko. Iz poročila te družbe so navedeni podatki o vinskih sortah, ki so jih vzgajali v prvi polovici 19. stoletja. Iz zapisov ptujskega kronista Ferdinanda Raispa so vzeta poročila o vremenskih nepravilnostih, količini posameznih letin in njihovi kakovosti. Prispevek obravnava tudi v zadnjem času popularno temo, tj. obrambo proti toči – predstavljena je praksa streljanja proti toči z možnarji in topovi. Sledi pregled lastnikov haloških vinogradov v 19. in 20. stoletju, trgovine z vinom ter vinskih razstav (sejmov). Prispevek se zaključi s predstavitev najpomembnejših zadrug na širšem ptujskem območju.

Nataša Petrovič v svojem prispevku obravnava današnjo ljudsko in kulturno ustvarjalnost v Halozah. Le-to negujejo v kulturnih društvih in skupinah, ki jih je danes 15 in štejejo 703 člane. Gre za tamburaške oz. mandolinske sestave, pihalno godbo ter dramske, folklorne in pevske skupine. Društva oz. skupine so predstavljene v posebni preglednici, kjer so navedeni tudi njihovi predsedniki/vodje ter število članov. Prispevek se posebej posveti žvegli, tj. leseni prečni piščali, ki velja za tradicionalno haloško glasbilo, a ga danes le še redko kdo igra, mojstrov, ki bi ga znali narediti, pa skoraj ni več. Avtorici je uspelo najti takega mojstra, Jožeta Vidoviča. Iz pogovora z njim predstavi postopek izdelave žvegle ter njene značilnosti. Prispevek se konča s provokativnim vprašanjem, ali je še kdo, ki bi znal igrati na to glasbilo.

Ob koncu zbornika so leposlovni prispevki Franceta Forštneriča (pesem Ilovica), Alojzija Remca (pesem Povratek iz Haloz), Jožeta Križančiča

(odlomek iz knjige Nad breznom) ter Milana Fridauerja Fredija (izbor aforizmov). Tematika teh prispevkov ali njihovi avtorji so povezani s Halozami.

Haloze, pokrajina, ljudje in vino je dobrodošlo čtivo za vse, ki jih zanimata pretekli in sodobni utrip naravnega in družbenega življenja Haloz. Strokovni prispevki vsebujejo izvlečke v slovenščini in angleščini ter kratke povzetke v angleščini. Pisani so v kritično-analitičnem, a poljudnoznanstvenem slogu, hkrati pa jih prežema optimizem glede prihodnjega razvoja pokrajine. Bralcu hitro postane očitno, da igra že od nekdaj osrednjo vlogo v življenju Haložanov vinogradništvo, ki je v očeh avtorjev prispevkov tudi eden glavnih dejavnikov možnega napredka tukajšnjega gospodarstva. Posebno draž dajejo zborniku Kerblerjeve fotografije, ki poleg osrednjega lika vsebujejo široko perspektivo z mnogimi podrobnostmi, tako da gledalec dobi občutek močne povezanosti ljudi z okoljem. Po svoje pomeni tudi ta zbornik enega od instrumentov za nujni pospešek procesa družbeno-gospodarske oživitve Haloz.

Boštjan Zajšek

Miha Kosi: Zgodnja zgodovina srednjeveških mest na Slovenskem. Primerjalna študija o neagrarnih naselbinskih središčih od zgodnjega srednjega veka do 13. stoletja (Thesaurus memoriae, Opuscula, 1). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2009, 176 strani.

Piročna monografija, ki je izšla v novi seriji zbirke *Thesaurus memoriae*, (ponovno) dokazuje, da sodi Miha Kosi med najboljše medieviste. Da knjiga ni zgolj "delce" (*opusculum*), temveč resna študija zgodnje zgodovine mest na slovenskem ozemlju ob primeru petih (pred)urbanih naselbin, pa bo hitro spoznal vsak, ki jo bo vzel v roke.

Delo je plod večletnega raziskovanja zgodnje urbane zgodovine. Avtor ne taji, da je knjiga pravzaprav transumpt samostojnih raziskav, ki so v zadnjih petih letih izšle v domačem znanstvenem tisku (*Zgodovinski časopis*, *Kronika*, *Blaznikov zbornik*). Te razprave so nekoliko predelane postale poglavja centralnega dela knjige, ki nosi naslov *Zgodnja neagrarna naselbinska središča na Slovenskem* (str. 33–125). Osrednji del je objekt s sintetičnim uvodom in sklepnim razmislekom, ki skupaj z ostalimi "pritiklinami" ustvarita smiselno celoto in podoba resne monografije.

Uvod je zamišljen kot pregled historiografije o tej temi in predstavitev teoretičnih izhodišč. Kosi upravičeno ugotavlja, da nam manjka "celovit pri-